

María Luz Morales

periodista per damunt de tot

María Luz Morales Godoy va néixer a la ciutat gallega de la Corunya el 23 d'abril de 1889, en el si d'una família acomodada que li proporcionà una infància feliç. Quan encara era petita, els Morales visqueren un temps a Andalusia fins que, el 1897, el pare, advocat, administrador i delegat d'Hisenda, fou traslladat a Barcelona, on la família decidí establir-se.

A la capital catalana, la jove María Luz trobà un ambient idoni per a les seves inquietuds intel·lectuals: primerament, es formà a l'Institut de Cultura per a la Dona, i va matricular-se posteriorment a la Facultat de Filosofia i Lletres. Com a estudiant universitària, fou la primera dona que trepitjà la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, del qual era sòcia, un episodi que cridà poderosament l'atenció a la Barcelona de l'època, i que només era l'inici d'una llarga llista d'activitats culturals que mostraria el caràcter decidit d'una dona de gran cultura.

En morir el seu pare, s'hagué d'enfrontar a la necessitat imperiosa de guanyar-se la vida i, sorprenentment, l'any 1921 escollí el periodisme com a professió. Prèviament,

María Luz Morales

havia guanyat un concurs literari de la revista *El Hogar y la Moda* i, quan s'assabentà que la publicació buscava personal per incorporar a la redacció, no dubtà a presentar-s'hi.

Fou acceptada i inicià la seva carrera amb un entusiasme que la dugué a adoptar la moda més avançada del moment, com ara el tall de cabell curt, a la *garçon*, una tendència revolucionària que causà un gran escàndol entre la societat puritana.

L'estil fresc i les opinions innovadores, expressades sempre amb gran sinceritat, li van proporcionar un gran prestigi entre les lectores de la revista, de la qual ben aviat esdevingué directora. La seva activitat, però, no es limità a la paraula impresa; també actuà com a gran comunicadora a través de conferències i xerrades divulgatives, com ara l'anunciada a *La Vanguardia* el 4 de febrer de 1923:

El próximo martes, a las 19,30 se inaugurará en Acción Femenina un cursillo de "Generalidades literarias y periodismo", por la señorita María Luz Morales.

Aquell any féu arribar a *La Vanguardia* uns escrits en els quals mostrava un temperament exquisit d'escriptora, que li obriren les portes del rotatiu barceloní amb seu al carrer de Pelai. Li proposaren fer-se càrrec de la crítica de cinema i ella ho acceptà, malgrat tots els recels que aixecà entre el col·lectiu periodístic, gairebé exclusivament integrat per homes. D'aquesta manera, i per evitar que les distribuïdores cinematogràfiques influïssin en la seva feina, decidí signar amb un pseu-

María Luz Morales

María Luz Morales als anys vint, quan inicià la seva llarga trajectòria com a periodista.

dònim masculí, *Felipe Centeno*, en record d'un personatge literari de Benito Pérez Galdós. Al cap d'uns mesos, les seves cròniques a la secció *Vida cinematogràfica* començaren a destacar.

Sorprès per la qualitat dels articles, el gerent de la delegació de Barcelona de la productora americana *Paramount* sol·licità al diari una entrevista amb aquell Felipe Centeno, per descobrir que al darrere s'amagava una bella i elegant perio-

distista de trenta-quatre anys. L'home quedà tan impressionat que la contractà acte seguit com a assessora literària d'algunes pel·lícules, una feina que assolí més rellevància amb la irrupció del cinema sonor. No solament traduí textos, també escrigué diàlegs i els adaptà a la fonètica espanyola.

El 1926 inicià la seva col·laboració amb el diari madrileny *El Sol*, a la secció setmanal *La mujer, el niño y el hogar*, en la qual, sense deixar-se influir excessivament pel títol carri-cló, introduí noves perspectives i escrigué articles fervorosament reivindicatius. Ella mateixa definí la seva secció com *una charla amiga, de las cosas que a las mujeres interesan: del hogar, del niño, de la casa, del ambiente doméstico, de hijos. Y también, ¿por qué no?, de trapos, de modas, de afeites, de gratas y consoladoras frivolidades... Y también en cuanto la fuerza y la voz de quien ha de hablar a ello alcan- cen, de los eternos temas humanos que por igual a hombres y mujeres importan: la belleza, el trabajo, la cultura, el arte, la*

María Luz Morales

naturaleza, el dolor, la caridad... En definitiva, una contribució que *no se pretende feminista, ni "galante", sino dedicada al común de las mujeres y a sus inquietudes.*

Fins aleshores, ja havia demostrat ser una eficient escriptora, però havia arribat el moment d'esdevenir una gran periodista. Des de les pàgines d'*El Sol* abordà tota mena de matèries que considerà d'interès per a les dones i l'educació dels fills i, per donar més difusió als seus articles, els inclogué en el volum *Elogio del libro*, obra premiada el 1926 per la Cambra del Llibre de Barcelona i que seria publicada per *La Vanguardia* el 14 de novembre de 1927.

L'any següent, per celebrar la tercera edició de la Festa del Llibre de Barcelona, la Cambra del Llibre edità el seu petit manual *Libros, mujeres, niños*, que obtingué una notable projecció pública en ser repartit gratuïtament *en las escuelas y centros oficiales por orden del Presidente de la Cámara Oficial del Libro*, com reco-

llí *La Voz* el 3 d'octubre de 1928.

Durant aquesta etapa, també adaptà obres de la literatura universal per als infants i publicà articles a les revistes *Films Selectos* i *Mediterráneo*, entre altres. El 1930 aparegué el seu assaig *Las románticas* i impartí la conferència *Les mares cultes i la seva influència benefactora* a l'Ateneu Barcelonès.

Les seves activitats, però, anaven més enllà de la creació literària i el periodisme. Mantenia una estreta relació amb la pedagoga María de Maeztu, que dirigia a Madrid la progressista *Residencia Internacional de Señoritas*, amb la finalitat de fomentar l'ensenyament universitari entre les dones. En sorgir el projecte d'instaurar una centre similar a Barcelona, Maeztu

María Luz Morales

María Luz Morales i Gabriela Mistral a la porta de la Residència de Senyoretas del Palau de Pedralbes, envoltades d'unes quantes joves beneficiàries.

proposà a Morales de ser-ne la directora, càrrec que ocupà en ser inaugurada al Palau de Pedralbes la Residència Internacional de Senyoretas Estudiants, el 1931.

El 1933 passà de la crítica de cinema a la de teatre, la seva gran passió, manifestada des de ben petita quan, mentre encara era una nena, havia dirigit un teatret de putxinel·lis amb personatges creats per ella mateixa.

Aleshores ja havia assolit un gran reconeixement com a periodista, cronista i escriptora, però especialment com a conferenciant reverenciada per un públic selecte, com el que es reuní a l'hotel Ritz el 4 de desembre de 1933, convocat per l'elitista Conferentia Club. Aleshores, María Luz Morales dissertà sobre un *Viaje sentimental a través de las cartas de amor*, un tema que ella mateixa definí com a *cursi, pero lo cursi pertenece ya a otra época y, por tanto, comienza a tener carácter, estilo, y es, así, oportuno revalorizarlo*. Certament, les opinions de Morales no deixaven ningú indiferent, tenia la capacitat de captivar l'auditori amb exposicions amenes i suggestives com aquesta, recollida l'endemà per *La Vanguardia*:

María Luz Morales

Las cartas de amor pueden servirnos para conocer las modas y modos de amor a través de tiempos, de costumbres, de políticas y revoluciones. Así como la mujer ha inventado la moda por no envejecer, por renacer, en lo posible, bajo el encanto de formas nuevas, inéditas, el amor, tan viejo como el mundo, cambia de forma y figura a cada paso, y no parece hoy como ayer, ni es hoy como será mañana.

(...)

Y ahora las cartas de amor han desaparecido. Aun aquellos breves “billetes de amor” que señalaban una cita en el golf, un encuentro en el “party”, han sido sustituidos por la llamada telefónica... Y ello ¿por qué? En vano los aficionados a contestar los más íntimos interrogantes con respuestas de orden material, inmediato, concreto, nos dirán que los rápidos medios de comunicación y locomoción —teléfono, automóvil, etc.—, la mayor amplitud de las costumbres, las mayores facilidades para verse y hablarse los enamorados, las hacen innecesarias. El argumento es inadmisibile; si respondieran sólo a una necesidad concreta, las cartas de amor no hubieran pasado nunca de las tres líneas... y la mayoría son interminables.

En aquella mateixa edició de *La Vanguardia*, a la secció de *Libros y revistas*, també aparegué la ressenya del seu llibre *Algunas mujeres*, un llibre de lectura ideal para que en él empiecen a forjarse las feminidades de mañana. El

volum, adreçat a les adolescents, recollia la vida de vuit dones exemplars i era escrita en un estil clar, concís i pràctic, fàcilment asimilable para los cerebros infantiles a que va dirigida la obra. Autora prolífica, també dedicaria tex-

María Luz Morales

La seu històrica del diari *La Vanguardia*, al carrer de Pelai 28, edifici actualment ocupat per un hotel.

tos divulgatius a Thomas Edison (1934) i Marie Curie (1936), entre altres personatges prominents de la història.

Quant al panorama teatral, les perspectives havien canviat substancialment des de la proclamació de la República i la instauració de l'autonomia catalana, per això el mes de setembre de 1934 els diaris anaven plens de comentaris i elucubracions a l'entorn de la programació de la nova temporada. Des

de les pàgines de *La Vanguardia*, el 21 de setembre María Luz es preguntava: *¿Asistiremos a una renovación del Teatro Catalán?*, i expressava l'esperança que s'arribés a crear una companyia oficial catalana, un somni que es faria realitat, però aviat quedaria destruït per la guerra.

El 30 de març de 1936 encara participà a Santiago de Compostel·la a la constitució de l'*Asociación de Escritores Galegos*, de la qual fou escollida com una de les més destacades representants, ja que sempre s'havia mantingut vinculada a la vida cultural gallega i també al vessant polític, com ho demostra que, com a secretària de l'entitat *Mujeres Galleguistas*, donés suport a l'aprovació del primer Estatut d'Autonomia de Galícia. Tot plegat, sense abandonar les seves activitats culturals o les seves col·laboracions a *La Vanguardia* i *El Hogar y la Moda*, revista que dirigia tot i ser l'única dona de la redacció.

Però esclatà la Guerra Civil i el govern de la Generalitat decretà l'embargament d'alguns diaris, entre els quals *La Vanguardia*, que quedà en mans d'un comitè obrer. El director del

María Luz Morales

rotatiu, Agustí Calvet i Pascual (més conegut pel seu pseudònim, Gaziol), hagué de marxar precipitadament a l'exili i Antonio Martínez Tomás —home de confiança dels propietaris, la família Godó— considerà que Morales era la persona idònia per ocupar-ne el càrrec: coneixia a fons la professió, disposava d'una gran capacitat intel·lectual i mantenia una excel·lent relació amb tot el personal de l'empresa. El repte era gegantí. La seva passió era escriure i mai havia considerat una possibilitat com aquesta, però alguns dels col·legues més rellevants s'havien vist forçats a fugir i calia, sobretot, evitar la imposició d'una persona aliena a la casa. La insistència dels seus companys, especialment dels que formaven el comitè obrer, fou essencial perquè María Luz Morales acceptés l'oferta, i el mes de juliol de 1936, als quaranta-set anys, esdevingué la primera directora d'un diari en la història del periodisme peninsular. Ocuparia el càrrec fins a l'abril de 1937.

Per fer-nos càrrec de les sensacions que María Luz experimentà aquells dies, res millor que la carta que adreçà al seu amic Ángel Ossorio Gallardo, diputat democristià lleial a la República i president de la comissió jurídica que el 1931 havia redactat l'avantprojecte de Constitució espanyola:

Mi ilustre y buen amigo:

*¡Cuántas cosas desde que nos vimos por última vez!
Sobre todo ¡cuántas cosas terribles!*

(...)

Más hay algo concreto que he de decirle, algo que tengo que rogarle. Entre los muchos casos dolorosos de la hora presente, está el caso de La Vanguardia. El propietario ha huido (naturalmente con sus millones). El director ha abandonado y se ha ido al extranjero. El administrador —después de algo complicadísimo de explicar— a su vez se ha esfumado. Han quedado, en la calle Pelayo, unas paredes, unas máquinas... y 400 familias, que si el periódico cesa de salir, o se desacredita, quedarán automáticamente sin comer, al día siguiente. Afortunadamente el espíritu de los trabajado-

María Luz Morales

res — imprenta y redacción— ha sido admirable y sigue siéndolo. Han evitado que se pegara fuego al edificio y las máquinas se destrozaran así como otros males de orden espiritual no menos terribles y de no mejor arreglo. Se ha formado un Comité compuesto exclusivamente por obreros de La Vanguardia, en el que todas las secciones de la Casa están representadas, y que, bajo el control, claro está de la Generalidad, se propone seguir la publicación del periódico, y resistir hasta donde permita el último céntimo y el último esfuerzo.

Ahora bien, ese Comité ha tenido una idea lo más estrafalaria que podía ocurrírsele a nadie. Me ha ofrecido ¡a mí! la Dirección del periódico. Yo —que para mayor calamidad estoy en la cama en un ataque al hígado— primero me eché a reír, luego casi me eché a llorar. Si me hubiesen nombrado Marqués de Abisinia, no me hubiese parecido más descabellado. Sin embargo, esta gente tiene en mí buena fe y en mi cariño al periódico, tal confianza, y —sobre todo— el momento es tan difícil, que no he podido decir que no. No es gloria, ni provecho lo que se juega, sino deber, destino, y éste no admite falsas modestias ni repulgos escrupulosos. En ese barco desarbolado iré con los que son al fin mis compañeros de trabajo desde hace catorce años. Las circunstancias mandan.

Y aquí viene mi ruego, mi súplica, don Ángel. Necesito que el periódico, dentro de la ruta política que le marca la hora no decaiga en solvencia, en calidad. Den-

María Luz Morales

tro de esta misma semana he de restablecer la colaboración con aquellas firmas que realmente importan, para que el lector sepa a qué atenerse. He de decirle que de esas firmas la que más me importa es la suya, don Ángel. Yo necesito, La Vanguardia necesita urgente y regularmente, artículos de usted...

Ossorio respongué amb una carta datada el 8 d'agost de 1936, just l'endemà de rebre la missiva de la seva amiga:

Mi buena amiga María Luz:

No había conseguido darme cuenta de lo que pasa en La Vanguardia hasta que ayer día 7 recibí su carta sin fecha. Sentiría que hubiese tardado en llegar y que V. me tuviera por moroso en responderla.

En algún sitio había leído que se habían incautado los talleres de La Vanguardia para Tierra y Libertad. Y como La Vanguardia hasta ahora no ha traído más que información, ignoraba si aquello podía ser cierto o si el periódico era de la Generalidad o qué otra solución había tenido la crisis. Ahora veo que ha pasado lo mejor que podía ocurrir, es decir, lo mismo, exactamente que ha pasado en Ahora. Los productores del periódico se han encargado de él y están trabajando arduamente, con el mismo criterio que V. me revela. Es decir, con el propósito de que el diario, auxiliando resueltamente al Gobierno y al Frente Popular, no pierda su dignidad ni sus modos. Reputo gran acierto que le hayan confiado a V. la dirección, no sólo por sus méritos literarios sino porque su persona es garantía de serenidad y de templanza en medio de esta turbonada de pasiones. No me choca la fuga de Godó, pero me sorprende mucho la de Gaziel y no me la explico. Su tónica conservadora era tan discreta y comprensiva que había logrado el respeto de las clases populares. Yo he tenido ocasiones de comprobarlo. Quiero demostrar a V. mi propósito de secundarla y le remito adjunto el primer artículo. Por la

María Luz Morales

Aspecte de la Rambla els primers anys de la Guerra Civil, amb edificis incautats per formacions polítiques revolucionàries.

retribución no se preocupe usted. Me paga V. lo que quiera, cuando quiera y como quiera y me hace V. el favor de creerme si le aseguro que mi principal empeño está en que triunfe V. y en que triunfen todos los escritores y obreros que se han posesionado del periódico. Si me hace V. el favor de transmitirles mis votos por su éxito se lo agradeceré mucho...

Morales, doncs, acceptà el càrrec per deure professional i compromís personal, tot i que seria per un període limitat a sis mesos. A ella correspondria en exclusiva la competència d'acceptar els editorials, encara que la línia política seria definida pel Comitè de Control Obrer elegit per a aquesta funció. Amb les seves dots persuasives, aconseguiria llimar aspreses i resoldre conflictes, alhora que proporcionà ajuda a molta gent amenaçada en aquella etapa de descontrol, a la qual proporcionà avals, documentació i, fins i tot, amagatalls.

Com a directora de *La Vanguardia*, María Luz Morales arribava cada dia a la redacció a les 6 de la tarda i no l'abandonava fins ben entrada la matinada, quan el diari ja era al car-

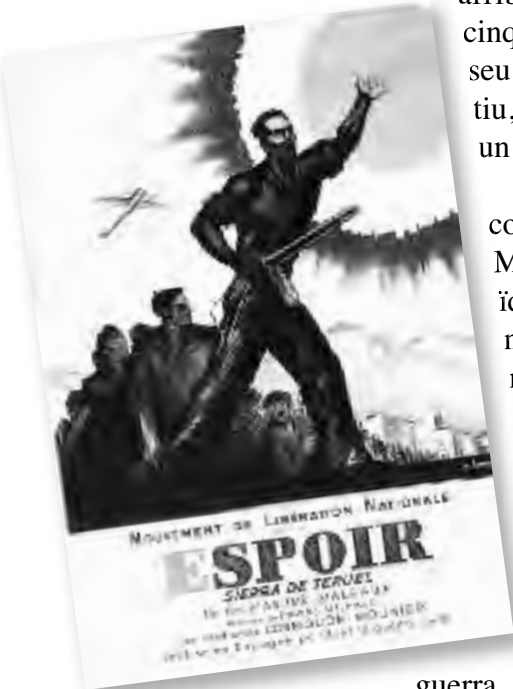
María Luz Morales

rer. Convé recordar que, en aquell període, les retribucions econòmiques d'homes i dones tampoc eren equiparables. Per exemple, en el seu càrrec directiu, Morales percebia un sou de sis-centes pessetes mensuals, mentre que alguns periodistes arribaven a cobrar-ne set-centes cinquanta. Sense anar més lluny, al seu successor a la direcció del rotatiu, Paulino Masip, li seria atribuït un salari de vuit-centes pessetes.

Passats els sis mesos de compromís, el febrer de 1937 María Luz Morales fou substituïda, com hem dit, per Masip, que n'exerciria la direcció fins al mes d'octubre de 1937, quan el Govern central s'instal·là a Barcelona i convertí *La Vanguardia* en el seu portaveu. Un dels redactors més destacats d'*El Socialista*, Fernando Vázquez Ocaña, n'ocuparia la direcció fins al final de la

guerra. Dedicada a altres activitats culturals, María Luz Morales col·laborà el 1938 en el guió de la pel·lícula *Espoir* (també coneguda per *Sierra de Teruel*), d'André Malraux, film que a l'Estat espanyol no seria estrenat fins al 1977.

En acabar la guerra, el 1939, tots els redactors de *La Vanguardia* van ser cessats, els fou retirat el passaport i se'ls prohibí exercir-ne l'ofici, a l'espera que les noves autoritats franquistes decidissin posteriors represàlies personalitzades. Al principi de 1940, María Luz Morales s'hagué d'enfrontar a una denúncia per pertànyer al Partido Galeguista i, sobretot, per haver dirigit *La Vanguardia* en el *período rojo*. En la seva declaració, Morales es definí com apolítica, però per les seves activitats, públiques i conegudes de tothom, fou reclosa durant uns mesos en un convent de monges de la carretera de Sarrià,

María Luz Morales

Coberta d'*Historias de Sófocles*, un dels títols publicats per l'editorial Araluce.

habilitat com a presó. Entaforada juntament amb altres dues-centes detingudes, en un espai concebut per a vint alumnes, patí maltractaments i fou testimoni d'atrocitats que mai volgué explicar.

Un cop alliberada, sobrevisqué gràcies a les seves col·laboracions en algunes revistes, obligada a signar amb dos pseudònims: Ariel i Jorge Marinada, en record del nom literari que Emilia Pardo Bazán havia donat a la seva ciutat natal, la Corunya. El 1948 recuperà oficialment el dret d'exercir com a periodista i entrà a treballar com a crítica teatral, comentarista de moda i articulista al *Diario de Barcelona*, diari al qual estaria vinculada fins a la jubilació. També col·laborà amb *El Noticiero Universal* i *La hoja del Lunes*.

Paral·lelament, fundà l'editorial Surco, especialitzada en la traducció de grans autors; dirigí l'editorial Araluce, amb la qual publicà la col·lecció *Las obras maestras al alcance de los niños*; també es féu càrrec de la direcció de la sèrie Universitats, de l'editorial Salvat, col·laborà assíduament amb la revista *Lecturas* i encara emprengué obres de caràcter enciclopèdic, com ara *La Moda. El traje y las costumbres en la primera mitad del siglo XX* i la *Historia ilustrada del séptimo arte*, publicada el 1950 en tres volums.

Pel que fa a l'activitat social, tingué una presència rellevant, sempre vinculada al món intel·lectual. Participà en banquets i trobades literàries, congressos cinematogràfics i esdeveniments culturals de tota mena. Com escriuria Jaume Arias a *La Vanguardia* el 6 d'abril de 2008, *María Luz Morales era una señora inteligente, culta, elegante, de buen ver, de las que no se despintan*. La seva presència, doncs, sempre era molt celebrada.

María Luz Morales

El primer gran reconeixement li arribà el 1956, quan el Govern francès li concedí l'*Ordre de les Palmes Acadèmiques*,

en reconeixement a la seva feina periodística i cultural. El 1962 rebé un homenatge pels seus vint-i-cinc anys de crítica teatral, motiu pel qual el 14 de gener fou entrevistada per Javier del Arco a *La Vanguardia*, a la secció *Mano a mano*:

— *¿Tuviste tentación de ser autora?*

— *Lo fui, puesto que llegué a estrenar y con éxito una comedia original, en colaboración con Elisabeth Mulder, en Bilbao, por la compañía de Pepita Díaz y Manuel Collado, en 1936; pero estalló la guerra y se acabó.*

— *¿No has escrito otras?*

— *Sí, pero están guardadas en un cajón, como las de tantos españoles.*

(...)

— *¿Qué te parece bien del teatro que vemos en la actualidad?*

— *La inquietud y el deseo de superación; la labor de los grandes directores y el entusiasmo de la nueva generación de actrices y actores.*

— *¿Con qué no estás conforme?*

— *Con el pesimismo y la desesperanza de un gran número de obras, con el lenguaje grosero, con la premura de preparación y ensayo, con el divismo que multiplica, atomiza las compañías y dispersa las posibles formaciones...*

(...)

— *¿Crees que en una hora, o poca más, podéis, los críticos, después del estreno, analizar, enjuiciar y dictaminar la obra, que es como lo hacéis?*

— *También es acto de servicio; pero por mi parte, con una terrible humildad casi dolorosa, al tener que enjuici-*